

Fosztó László

Nyomtatott folklór¹ Mass media és a népi kultúra

Kérdésfelvetés

“A mass media **felszabadította** (liberate) a folklórt az úgynevezett alávetett osztályokba való korábbi bezártságából és a - mind pozitív, mind negatív - előítéletektől, amelyek megbélyegezték. A folklór mindenkié, nemcsak a kirekesztett, iskolázatlan tömegeké. Közös kulturális tulajdon, amely jellemzi gondolkodás-módunkat, hiedelmeinket és álmainkat, és azt a módot ahogyan identitásunkat meghatározzuk.” (kiemelés tőlem) - írja könyvének bevezetőjében Dégh Linda (1994, 2.) az amerikai folklór és a mass media kapcsolatáról. Majd állításának igazolására esettanulmányok során vizsgálja a jelenséget: legendák és mesék kereskedelmi célú felhasználása tévében, halotti emlékversek és megemlékezések az újságokban stb.

Én úgy vélem - és e véleményem mellett szándékozom érvelni a következőkben - ez túlságosan leegyszerűsítő, sőt naiv megítélése a jelenségnek. Nem ahhoz az attitűdhöz kívánok ezzel csatlakozni, amely bármilyen civilizatorikus eszközben a népi kultúra pusztítóját látja, ám nem tudok osztozni a fentihez hasonló látszólag liberális nézetekben sem.

Még mielőtt megismertem volna Dégh Linda könyvét, hasonló tematikájú esettanulmányt készítettem², és a szövegfolklorisztika módszereivel összehasonlí-

1 Rövidebb formában elhangzott előadás a Kriza János Társaság 1995. nov. 11-én, *Kultúra, írásbeliség, írott folklór* címmel tartott vándorgyűlésén.

tottam a Háromszék című napilapban megjelenő halotti megemlékezéseket az archaikus sirató műfajával. A hasonlóságok mellett számos különbség is feltűnt, ám ezekkel nem nagyon tudtam mit kezdeni. Ezek a kérdések jórészt a könyv megismerése után sem találtak válaszra. Néhány ezek közül:

Hogyan vált lehetségessé, hogy egy korábban szűk lokális közösség rítusa tágabb nyilvánosság elé kívánczozzék? Mégha csak egy vidéki napilap nyilvánossága is az.

Milyen különbség van egy siratáson vagy gyásztoron való részvétel és az újságot kézbevéve a hátsó oldalra lapozó mozdulat - az apróhirdetés, a gyászír és a megemlékezést számbavevő tekintet - között?

Milyen más jelenségek kísérik ezt a változást, esetleg milyen ok-okozati összefüggés állapítható meg ezek és a nyomtatott folklór között?

Ezek és hasonló kérdések vezettek olyan problémák elemzéséhez, mint a variálódás vagy bizonyos motívumok arányváltozása a szövegekben és az írásbeliség-szóbeliség viszonya. Úgy gondolom, nem véletlen, hogy akkor egy "felszabadulás előtti" műfajt hasonlítottam össze egy "felszabadulás utánival". A műfajok összehasonlítása társadalmi-kulturális állapotok különbségét "érzi".

Ezeknek elemzésére teszek most kísérletet.

Elméleti kiindulópontok

Ebben a perspektívában lényeges az írásbeliség problémája. De ez számomra nem a szövegfolklorisztika szempontjából mint **írásba foglalt műveltség** fontos, hanem inkább mint kommunikációs helyzet, **az írás mint közvetítő közeg** és annak társadalmi hatásai. Így elméleti alapvetést is inkább a társadalomtudományok területén keresek.

Herman Bausinger (1955,8.) figyelmeztet a német néprajztudományon belüli változás irányára, amelynek során a néprajz túllépett a bölcsészet, konkrétan a germanisztika körén ezzel választolva a társadalomtudományok kihívására.

A társadalomtudományos szempont a magyar néprajzban már régen polgárjogot nyert, de következetes alkalmazására kevés a példa. Habár a hagyományos anyagi kultúra-szellemi kultúra megkülönböztetés mellett már régóta jelen van a társadalomnéprajz, ez gyakran csak kutatási területében különbözik az előzőektől, nem kérdésfeltevésében.

Számomra azonban mégis ez ad példát műfajsociológiai és történeti kitekintésével egy olyan kontextuális elemzés elvégzéséhez, amely fő figyelmét nem annyira a népi kultúrára, hanem inkább annak a "magas" kultúrával való viszonyára irányítja, és ennek a viszonynak a történeti előzményeire, valamint olyan általánosnak nevezhető kulturális változásokra, mint például a globalizáció, amely befolyásolja mindkét kultúrát. A néprajzi szakirodalmon kívül még felhasználtam

több olyan társadalomtudomány eredményeit, melyek fogalomrendszere megengedte számomra egyetlen elemzésben való összegzésüket.

Ezért egy általános kultúraelméleti kiindulópontot választok: Colin Cherry szerint "egyik társadalmat a másiktól az eltérő kommunikációs technológiák különböztetik meg. Ezeknek a technológiáknak gondolkodásmód- és érzelemirányító szerepük van" (1983, 95.). Ez a társadalomszemlélet implicit módon magában hordoz egy olyan kultúraszemléletet, amely a kultúrát mint valami olyant definiálja, amelyet ezekkel a technológiákkal átadni, értelmezni, használni lehet, azaz **szimbólumok rendszereként** határozza meg. Ez a technológiafelfogás sokkal tágabb, mintha egyszerű ipari technikáról lenne szó, inkább olyan átfogó közeg, amely ember és világ közt közvetít. Így viszont túl átfogó meghatározás ahhoz, hogy átlátható lehessen, ezért némileg tagolni kell. Habermas három típusú technológiát különít el: a környezet átalakítására, jelek forgalmazására, közlésére, valamint emberek ellenőrzésére szolgáló technológiák, amelyeket Foucault kiegészít egy negyedikkel, a szubjektum önmagát átalakító technológiájával (Foucault 1995, 44.).

Ezek a technológiák a valóságban azonban összefonódva, egymásba hatolva léteznek, így - habár ebben a dolgozatban a jelek forgalmazására, közlésére irányuló veszem közelebből szemügyre - nem kerülhetem el összefüggésbe állítását a többivel.

A kommunikációs rendszerek (technológiák) lehetnek bilaterálisak és unilaterálisak. "Az unilaterális (egyoldalú) rendszerek korai példái a könyvek, folyóiratok és újságok; a film, a rádió és a televízió már újabb eszközök. Minden egyoldalú rendszer részben szakembereket is követel (pl. írók, előadók stb.), akik az egyoldalú kommunikáció forrásainak tekinthetők, részben pedig a rendszerhez megfelelő szervező testület is szükséges (kiadók, adóállomások stb.). Ezzel szemben a kétoldalú rendszerekhez, mint például a telefonszolgáltatás, csak az utóbb említett szervezőtestület (postahivatal) szükséges" (Cherry 1983, 101.).

Ha a legkorábbi egyoldalú rendszer a könyv, akkor a beszéd a legelső kétoldalú rendszer. Ez közvetlen formájában még közvetítő testületet sem igényel. Így rendelkezik azzal az autonóm státussal, amelyet a bonyolultabb rendszerek már elvesztettek.

A szóbeliségen alapuló kultúrák összehasonlítása az írásbeliségen alapuló kultúrákkal tehát nemcsak a "népi" és a "magas" kultúrák különbözőségéről árul el valamit, hanem olyan általános változásokról is, mint napjaink tömegkultúra néven emlegetett jelensége.

Népi kultúra - magas kultúra

A Dégh Linda idézetben általam kiemelt kifejezés a **felszabadulás**. Ez felfogásában magában hordoz egy hierarchikus viszonyt. A népi kultúrának ki kellett szabadulnia bezártságából, elsajátítva a magas kultúra technológiáit is. De ez a folyamat korántsem ilyen egyértelmű.

Az írástudás - mint a magas kultúra elsajátításának és művelésének módja - fontos kérdéskört implikál. Az írás tanítása nem eleme a spontán szocializációnak,

mint ahogyan az a beszéd vagy a gesztusnyelv. Az iskolához, tehát többé-kevésbé központosított intézményhez kötődik, ezáltal a mindenkori egyházi és világi hatalomhoz is. Ennek a kötődésnek történeti jellege van, azaz korszakonként változik.

Mint kommunikációs kód, az írás valószínűleg nem ilyen (hatalmi) célt szolgált, hanem egy már létező nyelvnek, beszédnek rögzítésére született. De elsődleges funkciója mellett - technikai újítás jellege révén - magában hordozta a kitulajdonítás lehetőségét.

Európában a magas kultúra és az írásbeliség a középkor és a kora újkor történelme folyamán kapcsolódott szorosan össze. Peter Burke (1991), a népi kultúra történeti monográfiája szerint a kora középkorban a vezető társadalmi rétegek - papok és nemesek - részt vettek a köznép farsangi mulatozásán, osztottak a populáris kultúrában, jól ismerték és gyakorolták is azt. A fő különbség köztük és a köznép között az volt, hogy míg a köznépnek egyetlen kultúrája volt, ők rendelkeztek egy írásbeliségen és saját hagyományokon alapuló második kultúrával is. A magas és a populáris kultúra közti szakadás akkor történt meg, amikor a felső osztályok kivonultak a populáris kultúra színtereiről. Ez a reneszánsz, valamint a reformáció korában történt. Burke szerint ennek társadalmi és gazdasági okai is voltak, például az, hogy a nemeseknek katonai szerepük csökkenésekor új jogi alapot kellett találniuk kiváltságaik fenntartásához, így fokozottan fordultak a kifinomult műveltség és az erkölcsi normák hangsúlyozása fele. Ez azonban eltávolította őket a populáris kultúrától. A papság kivonulása a reformáció hatására történt meg, a protestáns prédikátor szerepe méltóságot és távolságtartást követelt, elítélve a vidéki plébánosok népközei attitűdjeit. A szentek kultuszának betiltása és a búcsúalkalmak megszűnte szintén növelte a távolságot az etikultúra és a populáris kultúra között. A katolikus papság körében az ellenreformáció szintén szigorító rendeletekkel szabályozta a "túlkapásokat", a köznéphez való túl közvetlen viszonyt.

A reformáció ugyanakkor meghirdette a népi kultúra reformját is. Ennek jó példája Luther német bibliafordítása. Ez a paradigmátikus példa ugyanakkor azt is szemlélteti, hogy az írásbeliség miként vezet bizonyos kulturális homogenizálódáshoz: a középnémet dialektus, a biblia nyelve nemcsak az irodalom, de az egész német nemzeti kultúra kialakulásában fontos szerepet játszott. Ez azonban együtt járt a többi lokális kultúra gyengülésével, sőt pusztulásával, azaz korábbi zártságuk (autonómiájuk) megszűnésével.

A bibliafordításhoz olvasóközönséget is kellett képezni: ez hatékony oktatási rendszert kívánt, ugyanakkor ezen rendszer kiépítésével lehetővé vált kulcspozícióinak ellenőrzése is. Emellett gazdasági okok is hozzájárultak az írástudás terjedéséhez: a nyomtatás feltalálása jövedelmező vállalkozássá tette az énekesfüzetek és ponyvaregények kiadását.

Ezek a változások jelzik, hogy a magas kultúra - miután kivonult a populáris kultúrából, és létrejött köztük egy szakadék - éppen a kivonuláskor monopolizált eszközzel, az írástudással próbál hatni az alávetett tömegek kultúrájára, ezáltal gyakorolva hatalmát. Ám az "írástudói hatalom" csak addig tartható fenn, amíg vannak belőle kizárt rétegek. Az analfabetizmus fokozatos csökkenése nyomán úgy tűnhet, hogy az írástudással a köznép "felszabadul", megszerzi a hatalomban való részesedést, holott az uralkodó osztály csak akkor engedi át az írásbeliséget, amikor már nincs arra szüksége az önlegitimációhoz. Ez a folyamat

akkor játszódik le, amikor a "művelt" nemesség kezéből a hatalom a vállalkozók, a polgárság kezébe kerül. Erre a korszakra esik a nyomtatás felfedezése és szélesebb körben való elterjedése is. Habár ezek a folyamatok főleg Európa nyugati felében játszódtak gyorsan le, Kelet- és Közép Európában is a XIX. század végéig elég hangsúlyosan végbementek.

Ebből a nézőpontból napjaink értelmiségének elbizonytalanodása szintén társadalmi okokkal magyarázható: a hagyományos "értelmiségi szolgáltatások a kognitív igazság, a morális ítélkezés és az esztétikai ízlés kérdéseire adott autoratív válaszok" (Bauman 1993.9.) elvesztették társadalmi relevanciájukat. Az újkeletű abszolutista állam "autoritás nélkül is hatékonyan működik, pontosabban ez a hatékonyság az autoritás jelentéktelenné tételének a függvénye" (uo. 10.). Igaz, hogy az "autoratív válaszok" szükségletének csökkenésével növekedett az értelmiségi viták szabadsága, ez azonban azért lehetséges, mert a "politikai hatalom túltette magát a korábbi legitimációs függőségén". A hatalom főleg a piacfüggőség növelésével terjeszkedik. "A piacfüggőség az olyan (technikai, társadalmi, pszichológiai, egzisztenciális) képességek szétrombolásával érhető el, amely nem jár együtt a piacon értékesíthető áruk használatával. Minél tökéletesebb a rombolás, annál inkább szükség van olyan új képességekre, amelyek szervesen kapcsolódnak a piac által nyújtott eszközökhöz" (uo. 11.). Az értelmiségi azonban nem rendelkezik a piac ellenőrzésének lehetőségével, sőt ő maga is alá van rendelve törvényeinek. Ennek a folyamatnak a kezdeti fázisában a fentebb leírtak szerint döntő szerepet is játszott: a népi kultúra "reformja" nyitotta meg azt az utat, amelyen keresztül elképzelhető volt a kulturális "felemelkedés" - az oktatás segítségével -, de ugyanakkor nemcsak az anyagi, hanem bizonyos szellemi termékek fogyasztójává válás is.

Ugyanazok a folyamatok, amelyek a magas kultúra társadalmi relevanciáját csökkentik, hozzák magukkal a népi kultúra "felszabadulását", ezzel felszámolva a korábbi alávetett osztályokhoz kötöttségét, azaz önellátásba kényszerítését, ezzel együtt különleges státusát is, melyet éppen azok a képességei révén tartott fenn - többek közt a közvetlen kommunikáció is ilyen -, amelyek nem függték össze a piacon található áruk használatával. Ebben a perspektívában a folklór "felszabadulása" sem más, mint autonómiájának csökkenése és bizonyos homogenizálódás, azaz olyan jellemzőinek elvesztése, amelyek mint értékei jelentek meg.

Kulturális és individuális autonómia

Itt az ideje, hogy tisztázzam a már használt kulturális autonómia fogalmát. Ezt a mulasztást most szeretném pótolni, s mivel eddig is a népi kultúra kapcsán került szóba, ennek példájával szeretném illusztrálni.

Egy aránylag zárt lokális közösség rendelkezik bizonyos társadalmi-kulturális önállósággal, környezetéhez képest. Ez azt jelenti, hogy társadalmilag teljesértékű tagjává többnyire csak az válik, aki beleszületik a közösségbe, illetve rokonsági kapcsolatba kerül valakivel; kulturálisan az ilyen közösséget zárt világgép jellemzi. Nem olyan zártságokra gondolok, amely minden külső hatást lehetetlenné tesz,

hanem inkább olyan típusú organikus önállóságra, amely képes bizonyos hatásokat integrálni. Ebből a szempontból a kulturális elemek migrációja nem kizárt, hanem ezek átvételekor részévé válnak a már meglévő elemekből felépülő és működő rendszerek³. Egy ilyen rendszernek fő szervező elve a hagyomány. Ennek kiemelt szerepe abból adódik, hogy stabil környezeti feltételek mellett a konzervativizmus látszik a leghatékonyabb önfenntartó elvnek, amely már több generáción keresztül hatékonyan bizonyult. Ugyanakkor ez biztosítja a szélsőségek elkerülését, közös ismerete nem tesz lehetségessé olyan egyéni vállalkozásokat, amelyek veszélyeztetnék a közösség egységét. Ez persze az egyéni szabadság korlátozásával jár, de ezt csak akkor érzékelik így a tagjai, ha tapasztalatuk van más hatékony stratégiákról is, különben mint egyetlen lehetséges életforma jelenik meg számukra.

Malinowski (1993: 104.) a hagyomány közösségi és nyilvános voltát azért tartja fontosnak, mert ezek biztosítják annak "tisztaságát", autentikus voltát. A szóbeliségen alapuló kultúra nem rendelkezik a memórián kívül más rögzítési lehetőséggel, ezért - habár létezhetnek "törvénytudók" - szabályai érvényességét csak a nyilvános rítusokon és közös recitációkon biztosíthatja. "Ezek az elvek magyarázzák a primitív vallások ortodoxiáját és teszik bocsánatosá intoleranciájukat. Egy primitív közösség minden tagja számára nemcsak a morál, de a dogmák is azonosak kell legyenek. Amíg a vadak hiedelmeit értelmetlen babonáknak tekintették, gyerekes és téves képzelgéseknek, vagy legjobb esetben korai filozófiai spekulációnak, nehezen volt érthető, miért ragaszkodnak olyan macacsul és annyira hittél hozzájuk. De ahogyan megértjük, hogy minden vallásos kánon egy vitális erő számára, hogy minden dogma kötőanyag a szociális felépítménye számára, mert belőle származik egész erkölce, szociális kohéziója és mentális rendszere - könnyen megérthetjük, hogy nem engedheti meg magának a toleranciát. Ugyanilyen világos, hogy a "babonával" játszva lerombolhatjuk egész erkölcsi rendszerét, ki tudja milyen eséllyel arra, hogy újat állítsunk helyébe" (Malinowski 1993: 106.).

Ezzel szemben az írásbeliségen alapuló kultúrák - az unilaterális rendszerekre jellemzően - rögzítik a szövegeket, és ezeknek interpretációja többé már nem az egész közösség, hanem csak bizonyos specialisták, az Írástudók feladata-kiváltsága.

Egy 1683-as németországi példát elemezve David Warren Sabeau (1988: 188.) bemutatja, hogyan állt ellen egy tizenhárom éves boszorkány az iskolamester által szó szerint követelt vallásos szöveg megtanulásának, ezzel tiltakozva az írott kultúra ellen, inkább lakatot tett a szájára, semhogy a rögzített szöveggel együtt elismerje az azt diktáló hatalmat. Ez azt is jelzi, milyen fontosságot tulajdonított a szóbeliségben élő ember a kötött szövegnek.

A nyilvánosság mint a társadalom egyik leglényegesebb eleme nemcsak a kommunikáció lehetőségét hordozza magában, de az egyén identitása is csak nyilvános térben juthat kifejezésre. Az ilyen típusú nyilvánosságra jó példa a

3 *Ezért többet árult el egy ilyen kultúráról annak vizsgálata, hogy az átvett elemeket miként módosítja, látja el újabb jelentésekkel, állítja összefüggésbe a már meglévőkkel, mint azok pusztá felleltározása.*

középkori nemesi nyilvánosság. Ez a hangúlyosan "reprezentatív nyilvánosság" (Habermas 1993: 58.) személyi jelképekhez van kötve, fegyverekhez, viselethez, retorikához stb., amelyekben keresztül megnyilvánul viselőjük társadalmi és személyes identitása. Ehhez a fajta nyilvánossághoz mint háttérként szolgál a köznép. Kiegészítője a "plebejus" nyilvánosság, amely maga is rendelkezik jól meghatározott jelképekkel, de társadalmi hovatartozását nemcsak ezeken keresztül juttatja kifejezésre, hanem az előtte álló megjelenített nemesi identitás parodizálásával, ellenpontozásával is. Az ilyen parodisztikus alkalmaknak megvált a maguk ritualizált rendje: a karnevál és más hasonló típusú ünnepek formájában. Az ilyen intézményesült alkalmak szintén nagymértékben lehetőséget adtak bizonyos szimbólumok újra- és újraértelmezésére, ezáltal teremtve meg a "kultúrán való meditációt". Ez a folyamat véges számú stabilnak mondható szimbólum ciklikus nyilvános feldolgozását jelentette, ezáltal feloldva a társadalmi feszültségeket.

Ez a típusú nyilvánosság azonban gyökeres változáson ment át a polgárosodás, és később a mass mediák térhódítása révén. Ez az a változás, amely a "kultúrán elmélkedő közönséget" átalakította a kultúrát fogyasztó közösséggé. A társadalmi nyilvánosság, bár látszólag kiterjedésében növekedett, valójában olyan mértékben beszűkült, hogy gyakorlatilag napjaink tévénezői családtagjaikkal is csak az egyazon szobában ülés "közösségét" élik meg. Magánügy lett az értelmezés. Ezt a folyamatot Jürgen Habermas idézett könyvében részletesen elemzi. Itt mindig újabb szimbólumokra van szükség, amelyek a kisszámú stabil szimbólumok helyett olyan szimbólumpluralizmust eredményeznek, amely során nem jut idő azokon elmélkedni, sőt már az elmélkedést is kész vitafórumok és "talk-show"-k formájában kitulajdonítja ugyanaz a piac, amely a szimbólumáradatot produkálja.

Ennek következtében nemcsak az "új" jelképek kerülnek nyilvánosság elé, hanem a már meglévők is inflálódnak: egy szintre kerülnek az eddig vitális jelentőségű és erejű szimbólumok az üzleti céllal létrehozott és forgalmazott klisékkel.

Az egyén számára, aki identitását a rendelkezésére álló szimbólumokkal határozza meg, ez a szimbólumpluralizmus olyan helyzetet teremt, amelyben az eddigi aránylag stabil identitását egy bizonytalanabb, decentralizáltabb individuáltípus veszi át. Ez, ellentétben az eddigi stabil értékrenddel és határozott ítéletekkel rendelkező személyiséggel, egy olyan nyitott és befolyásolható individuáltípus hozott létre, amely mindig az aktuálisan felkínált szimbólumokat teszi önmeghatározása eszközeivé.

Ez a változás két alapvető attitűdöt váltott ki a társadalomkutatókból. Vannak, akik - mint a fentebb idézett Malinowski - a zárt világképek pusztulását látják, a belülről jövő döntések helyett a befolyásolhatóságot és instabilitást hangsúlyozzák. Ennek az álláspontnak markáns képviselője a sokat vitatott "egydimenziós ember" elmélete (Marcuse 1990), amely a technikai civilizáció által teljesen irányítható személyiséget rajzolja meg. Riesman (1973) ellentétpárja a "belülről" illetve "kívülről" irányított személyiségről szintén a folyamat negatív következményeit hangsúlyozza. Az "irányítúvel" rendelkező, belülről irányított ember saját világtájak szerint tájékozódik, ellentétben a kívülről irányítottal, aki érzékeny "radarjával" fogja fel az éppen aktuális erőtereket.

Ezzel szemben néhány kutató kiemeli a jelenség pozitív következményeit. Ilyen pl. Lerner (idézi Burke 1991: 26.) "mobil személyiség"-e, akinek fő jellemvonása az empátiakészség, elfogadja a változásokat, és nagyobb mobilitással rendelkezik. McLuhan elmélete a Gutenberg-galaxisról (1985) a modern mass media által létrehozott kultúrát szintén mint "organikus"-at szemléli, ebből a nézőpontból nyilvánvaló, hogy egy ilyen kultúra nem lehet kisebb kiterjedésű, mint a "globális falu".

A nemrég kikristályosodott tudományág, a pszichohistória (Botond 1991) figyelemreméltó szempontot ajánl, az emberi pszichét mint a történelem során folytonosan változó rendszert vizsgálja, elfogadva azt a kiindulópontot, hogy társadalom és egyén nem különválasztható.

Autonóm személyiség nem létezhet társadalmi nyilvánosság nélkül. Ha nincs nyilvánosság, ahol konfrontálódhatnak a vélemények, az individuális autonómia csak önismételgetés lehet. Ám éppen a nyilvánosság leszűkülése, a magánszféra kiterjedése által válik lehetetlenné az autonóm individuum társadalmi méretű kialakulása.

A történelem folyamán minden társadalomban az egyén rendelkezett bizonyos jól meghatározott társadalmi identitással (csoport-, foglalkozási- stb.), ez fontos komponensét adta közösségi identitásának lokális hovatartozása mellett. De amikor már az életformák is olyan mértékben homogenizálódnak, mint manapság, (ennek nem mindenhol a "fogyasztói társadalom" az oka) a társadalmi identitás is egyre inkább elveszíti jelentését. Az ilyen típusú változás hatására Eric Hobsbawm (199: 65.) szerint az emberek csoportidentitásokba menekülnek, hogy életformájukat védjék, és megtalálják hovatartozásukat. Ez a szeparatizmus és xenofóbia egyik fő kiváltó oka.

A relativizálódott és elveszített lokális és társadalmi identitások helyét veszi át a nacionalizmus és a fundamentalizmus. Ezek a mi-csoport kizárólagosságát hirdető ideológiák egy olyanfajta "csoportegoizmust" alakítanak ki, amely intoleranciájában gyakran túltesz a primitívnek nevezett társadalmak tribalizmusán is.

Összefoglalás

A nyomtatott folklór jelenségének kapcsán a népi kultúra változási irányát próbáltam nyomkövetni. Az írás mint az első egyirányú kommunikációs rendszer egy olyan folyamat kezdetén áll, amelynek következő lépcsőfokai az egyre tökéletesedő tömegkommunikációs eszközök (nyomtatás, rádió, tévé, stb.).

A jelenséghez kötődő különböző elméletek számbavételével a folyamat több fontos aspektusát különíthetjük el: egyrészt a globális kultúra kialakulása fele tart, amely az autonóm, lokális kultúrák visszaszorulásával jár együtt, másrészt egy új típusú személyiség kialakulása fele tart, amely decentralizáltabb a korábbiaknál, de nyitottabb a változások befogadására; ugyanakkor társadalmilag ez olyan homogenizációval, irányvesztéssel jár együtt, amelynek hatására az emberek elvesztik jól definiált társadalmi szerepeiket, pusztán csoportidentitásra (a valahova tartozás túlhangsúlyozására) cserélik társadalmi identitásukat.

Ez azonban gyakran csak az Ego kiterjesztése.

Bibliográfia:**Baumann, Zygmunt 1993**

Van-e posztmodern szociológia? in Replika 9-10. (7-21.)

Bausinger, Herman 1995

Népi kultúra a technika korában, Századvég

Botond Ágnes 1991

Pszichohistória - avagy a lélek történetiségének tudománya. Ttk. Budapest.

Burke, Peter 1991

Népi kultúra a kora újkori Európában. Századvég-Hajnal István kör. Budapest.

Cherry, Colin 1983

A kommunikációs robbanás. in Jelképek - kommunikáció ió - társadalmi gyakorlat. Válogatott tanulmányok a szimbolikus antropológia köréből. (95-109.) Szerk. Hoppál Mihály és Niedermüller Péter. Tömegkommunikációs Kutatóközpont. Budapest.

Dégh Linda 1994

American Folklore and the Mass Media

Foucault, Michel 1995

Szexualitás és egyedüllét. in Helikon, Irodalomtudományi szemle 1-2./1995. (42-49.)

Habermas, Jürgen 1993

A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása. Századvég-Gondolat. Budapest.

Hobsbawm, Eric 1994

Etnicitate și naționalism în Europa contemporană. in Polis. Nr.2/1994. (59-69.)

Malinowski, Bronislaw 1993

Magie, știință și religie. Ed. Moldova, Iași.

Marcuse, Herbert 1990

Az egydimenziós ember. Kossuth. Budapest.

Reisman, David 1973

A magányos tömeg. Közgazdasági és Jogi kiadó. Budapest.

Sabeau, David Warren 1988

Az egység szent köteléke. A közösség egy tizenhárom éves boszorkány szemében (1683). in Misszionáriusok a csónakban (165-190.), szerk. Vári András. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Vége a Gutenberg galaxisnak? 1985

Szerk. Halász László. Gondolat. Budapest.